

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дослідження стану фінансування вищої освіти і науки в Україні та досвіду розвинених країн стало основою для формулювання висновку про необхідність підвищення ролі закладів вищої освіти (ЗВО) при залученні фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення реалізації їх соціально-економічних функцій. Найбільш перспективними напрямками забезпечення достатності фінансових ресурсів для ЗВО в сучасних умовах визначено розширення практики державно-приватного партнерства та вдосконалення системи освітнього кредитування. Реалізація зазначених завдань в сучасних умовах вимагає активної підтримки з боку держави, що обумовлює доцільність формулювання основ державної фінансової політики у сфері вищої освіти.

Зазначене вимагає забезпечення таких основних умов: забезпечення доступу до вищої освіти для різних верств населення; розширення фінансової автономії ЗВО шляхом диверсифікації джерел фінансування через реалізацію механізму державно-приватного партнерства; створення стимулів для залучення роботодавців до процесу фінансування вищої освіти та науки; створення умов для широкого застосування практики комерційного освітнього кредитування.

Сучасна ситуація на ринку освітніх послуг України характеризується високим рівнем конкуренції, що змушує ЗВО підвищувати якість освітніх та супутніх послуг, що сприяє розвитку системи вищої освіти. Однак, більшість ЗВО України змушені підтримувати рівень конкурентоспроможності на ринку шляхом зниження вартості навчання, що закономірно призводить до зниження його якості і, таким чином, перешкоджає досягненню стратегічних цілей у сфері реформування системи вищої освіти.

Забезпечення якості вищої освіти в Україні вимагає стимулювання нецінової конкуренції між вітчизняними ЗВО. Аналіз показав, що більшість заяв абітурієнтів надійшли до найбільш популярних ЗВО України. Це дозволяє зробити висновок про необхідність оптимізації чисельності ЗВО, можливими напрямками якої об'єднання декількох ЗВО (злиття) або приєднання аутсайдерів ринку освітніх послуг до лідерів, що забезпечить дію синергетичного ефекту від використання науково-педагогічного потенціалу, матеріально-технічного забезпечення, об'єднання маркетингових зусиль з метою посилення позицій на ринку освітніх послуг.

Таким чином, укрупнення, як і державно-приватне партнерство, забезпечить можливість

зниження витрат на фінансування освіти. Особлива роль при реалізації проєктів державно-приватного партнерства (оцінювання економічної ефективності та соціальної результативності, стимулювання, контроль, управління ризиками) належить державі. З огляду на це, в умовах підвищення фінансової автономії ЗВО, обов'язковою складовою Державної фінансової політики у сфері вищої освіти та науки має стати сприяння реалізації проєктів державно-приватного партнерства. Саме механізм державно-приватного партнерства має стати доповненням до бюджетного фінансування вищої освіти (державного замовлення), оскільки дозволить реалізувати державну політику у напрямі забезпечення відповідності системи вищої освіти потребам економіки.

Таким чином, механізм державно-приватного партнерства може стати частиною Державної фінансової політики у сфері вищої освіти та науки, що дозволить наблизити систему вищої освіти до реального сектора економіки, диверсифікувати джерела фінансування вищої освіти та науки, підвищити ефективність працевлаштування випускників ЗВО, забезпечити роботодавців компетентними працівниками.

Фінансування дії механізму державно-приватного партнерства може відбуватись за рахунок таких альтернативних джерел, як бюджетні кошти, кошти юридичних осіб (приватних партнерів), кредитні ресурси, поєднання яких підвищує ефективність використання бюджетних коштів, забезпечує зацікавленість в ефективності державно-приватного партнерства всіх суб'єктів (держави, приватних партнерів, фінансово-кредитних установ, студентів), дозволяє долучити до регулювання та координації навчального процесу професіоналів, що мають досвід роботи у відповідній галузі економіки. Напрями використання окремих джерел фінансування в межах державно-приватного партнерства у сфері освіти:

1) державне (бюджетне) фінансування – забезпечує створення умов для використання механізму державно-приватного партнерства у сфері освіти, вдосконалення нормативно-правової бази, кадрового забезпечення, поліпшення інвестиційного клімату, розвитку матеріально-технічної бази ЗВО, сприяння інноваційному розвитку та комерціалізації знань.

2) фінансування за рахунок коштів приватних партнерів – здійснюється у відповідності до умов договору про державно-приватне партнерство і

спрямовується безпосередньо на оплату навчання окремих студентів або підготовку наукових кадрів (комерційне замовлення), здійснення наукових досліджень.

3) освітнє кредитування – забезпечує підвищення рівня інвестиційних можливостей приватних партнерів.

Слід зазначити, що в Законі України «Про вищу освіту» [1] функціонування системи вищої освіти та посилення співпраці державних органів і бізнесу із ЗВО розглядаються як основні напрями «підготовки конкурентоспроможного людського капіталу» для розвитку особистості, країни. При цьому, людський капітал визначається нематеріальним активом, підвищення рівня якого передбачає здійснення інвестицій в освіту, охорону здоров'я, культурний розвиток [2]. Інвестиції в людський капітал, а саме у вищу освіту в майбутньому, необхідно розглядати як джерело зростання доходів на особистісному, мікро-, макро- і глобальному рівнях.

З огляду на те, що державно-приватне партнерство є механізмом, ефективність якого передбачає здійснення приватних інвестицій, забезпечення його функціонування потребує створення сприятливого інвестиційного клімату в державі.

Визначення цілей державної політики у сфері вищої освіти дозволило сформувати основні макроекономічні завдання щодо удосконалення фінансового механізму даної сфери, основними з яких визначено:

- скорочення обсягів бюджетного фінансування вищої освіти, що вимагає підвищення ефективності використання наявних коштів та передбачає використання механізму бюджетного фінансування вищої освіти з дотриманням принципів цільового використання коштів, оптимальності, ефективності, публічності та прозорості при прийнятті рішень [1];

- забезпечення доступності вищої освіти для всіх категорій населення, що обумовлює необхідність створення системи державного кредитування громадян в процесі здобуття вищої освіти [3];

- потреба у диверсифікації джерел фінансування вищої освіти і у зв'язку з цим – необхідність розроблення та затвердження відповідних нормативних актів та інших документів, які регламентуватимуть процедури субсидування та кредитування громадян, функціонування інституту державно-приватного партнерства.

З метою удосконалення механізму фінансування НСВО, зокрема переходу на багатоканальне фінансування, Міністерству освіти та науки України спільно з Національним банком України необхідно розробити комплекс взаємопов'язаних заходів, основними з яких є:

1) розробка моделі фінансування закладів вищої освіти на засадах солідарної участі держави, приватного сектора та громадян шляхом розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти та науки для залучення бізнесу до процесів

фінансування та інвестування в освітню сферу, що вимагає створення (удосконалення) відповідного нормативно-правового, фінансового та кадрового забезпечення процесу реалізації проектів державно-приватного партнерства;

2) сприяння розвитку в Україні пільгового та комерційного освітнього кредитування з метою розширення фінансових можливостей абітурієнтів (студентів) та інвесторів (приватних партнерів) у сфері вищої освіти та науки в умовах посилення нецінової конкуренції між ЗВО шляхом: популяризації програм комерційного освітнього кредитування (розміщення інформації про умови комерційного освітнього кредитування на сайтах Міністерства освіти і науки України, окремих ЗВО); формування адекватного сучасним вимогам організаційного та правового забезпечення процесу кредитування з метою визначення найефективнішої для України системи освітнього кредитування; забезпечення зацікавленості комерційних банків у наданні освітніх кредитів (створення вигідних умов цільового рефінансування Національним банком України банків-учасників системи комерційного освітнього кредитування, прийняття постанов Національного банку України щодо порядку надання та основних умов освітніх кредитів);

3) створення за рахунок бюджетних коштів спеціального централізованого фонду підтримки студентського кредитування (ЦФПСК), що дозволить: здійснювати повернення одержаного кредиту випускниками ЗВО як довгострокової позики при невисокій процентній ставці; проводити індексацію студентських кредитів з урахуванням темпів інфляції; дотримуватися нормативного співвідношення розміру студентського кредиту на соціально-побутові та інші послуги з величиною прожиткового мінімуму.

Однак, в сучасних соціально-економічних умовах, що склались в Україні, застосування даних методів фінансування вищої освіти, має певні обмеження. Водночас, зважаючи на переваги використання розглянутих методів фінансування вищої освіти, необхідно відзначити їх перспективність для України.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» / Законодавство України // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>

2. Про затвердження порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти (Постанова Кабінету міністрів України № 673 від 29 серпня 2018 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF>.

3. Tarasenko, I. O. Strategic priorities for the development of higher education in Ukraine / I. O. Tarasenko, N. V. Tsybalyenko, O. S. Tarasenko // Науковий вісник Полісся. – 2018. - № 1 (13), ч. 1. – С. 42-46.